

Crisia

Vol. LV, Supliment nr. 1, 2025

INTERFERENȚE. TRECUT, PREZENT, VIITOR

Lucrările Sesiunii Internaționale de Comunicări Științifice
a Muzeului Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal
10-11 octombrie 2025

Coordonatori:

Gabriel Moisa • Sorin Șipoș

Colectiv redacțional:

**Gruia Fazecaș • Florina Ciure • Ioan Goman
Cornel Abrudan • Ioan Ciorba**

Editura Muzeului Țării Crișurilor
Oradea, 2026

TEZAURUL DE MONEDE MEDIEVALE GĂSIT LA LEȘ (JUD. BIHOR). STRUCTURA TEZAURULUI ȘI CONCLUZII FINALE

Corina TOMA*

A HOARD OF MEDIEVAL COINS FOUND AT LEȘ (BIHOR COUNTY) – THE STRUCTURE OF THE HOARD AND FINAL CONCLUSIONS

ABSTRACT

In July 2023, in a forest near the village of Leș (Nojorid, Bihor County), a hoard consisting of 5,043 silver coins deposited in a clay jug was found using the metal detecting method. After archaeological research, another 24 coins were recovered. Three of the 5,067 coins are thalers from the first half of the 16th century issued in the mints of the Holy Roman Empire: Principality of Saxony, County of Öttingen and the city of Kaufbeuren. Except for the soldo minted in Agulea under the patriarch Lodovico II di Teck (1412-1420) and a copper coin extremely corroded which cannot be identified, the rest of the coins within the hoard (4 grosz, 5053 denarii and 5 obols) were issued during the reigns of Vladislav I (1440-1445), Matthias Corvinus (1458- 1490), Vladislav II Jagello (1490-1516), Louis II Jagello (1516-1526), John Zápolya (1526-1540) and Ferdinand I of Habsburg (1526-1564). The latest coin within the hoard, a denar struck in the first part of Ferdinand's reign, and the presence of the thalers enable us to date quite accurately when the hoard was buried. The article presents the catalog of all the 5,067 coins and final observations regarding the burial time and the scientific importance of this monetary find.

Keywords: Bihor County, hoard, the middle of the 16th century, Imperial thalers, Hungarian grosz, denarii and obols

Precizări

În volumul ce reunește lucrările sesiunii de comunicări științifice a Muzeului Țării Crișurilor susținute în octombrie 2023, am publicat o notă asupra tezaurului de monede medievale găsit în iulie 2023 în pădurea satului Leș, com. Nojorid, jud. Bihor¹. Am prezentat atunci date privind descoperirea făcută prin detecție de metale și informațiile rezultate în urma cercetării arheologice.

La momentul respectiv am constatat că tezaurul este compus din taleri bătuți în monetăriile Imperiului Romano-German în prima jumătate a secolului al XVI-lea și din emisiuni ale Regatului Ungariei (groși, denari și oboli) bătuți de Matia Corvin (1458-1490), Vladislav al II-lea (1490-1516), Ludovic al II-lea (1516-1526), Ioan Zápolya (1526-1540) și Ferdinand I de Habsburg (1526-1564). Raportarea acestor informații preliminare la *corpus*-ul tezaurilor transilvănene ne-a făcut să adăugăm descoperirea de la Leș orizontului de tezaure îngropate între anii 1467-1540, în compoziția cărora domină denarii maghiari bătuți între anii 1467-1526, la care se adaugă, în număr mic, denarii lui Ioan Zápolya și Ferdinand I de Habsburg. Arareori apar emisiuni mărunte de argint ale Patriarhatului de Aquileia ori ale Regatului Bosniei și, în mod excepțional, aspri otomani.

Finalizarea procesului de restaurare și identificarea tuturor monedelor ne determină să revenim asupra acestei descoperiri în scopul prezentării structurii tezaurului și a concluziilor finale.

Catalogul monedelor

Din descoperirea făcută în extravilanul satului Leș (jud. Bihor), în custodia muzeului au intrat cca. 5.043 de monede din argint² și vasul ceramic în care ele au fost depozitate³. După încheierea procesului de restaurare s-a constatat că lotul predat către descoperitori este format din 5.043 de monede, cărora li se adaugă cele 24 de monede găsite în urma cercetării arheologice; prin urmare, tezaurul găsit în pădurea satului Leș însumează 5.067 de monede⁴.

* Muzeul Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal; e-mail: corinatoma00@yahoo.com; ORCID: 0000-0001-6096-6753.

¹ Toma 2024.

² Descoperitorii au predat monedele necurățate, scoase din vas, acoperite cu un strat consistent de depuneri verzui, datorate procesului de coroziune, ce a dus, în unele cazuri, la lipirea monedelor sub formă de „bulgări”. Monedele au fost curățate chimic și mecanic de către restauratorii Teofil Mureșan și Ștefan Lipot (Laboratorul Restaurare).

³ Vasul ceramic a fost curățat și restaurat de către Mariana Mechiș (Laboratorul Restaurare Ceramică). Pe pereții vasului fost observate urme de material textil, păstrat sporadic pe suprafața unora dintre monede, ce indică punerea monedelor într-un săculeț sau învelirea lor într-o bucată de pânză înainte de a fi depuse în vas.

⁴ MȚCO nr. inv. N3623-N3646 și N3653-N8695.

După îndepărtarea produșilor de coroziune, s-a constatat că starea monedelor este una bună, piesele fiind în mare majoritate întregi. Fără a dispune de analize metalografice, pe baza informațiilor asupra standardelor de batere și a observației directe a pieselor, precizăm că monedele din tezaurul de la Leș sunt din argint; excepție fac câteva exemplare din cupru, cândva argintate (*e.g.* cazul unora dintre emisiunile lui Ioan Zápolya). Starea de conservare a permis, cu excepția unei monede din cupru, puternic corodată, identificarea următoarelor tipuri monetare:

- *Taleri* proveniți din Imperiul Romano-German, emisiuni ale Principatului Saxoniei (1531), Comitatului Öttingen (1541) și orașului Kaufbeurn (1542) (3 buc.).
- *Groși maghiari* bătuți de Matia Corvin (1458-1490), respectiv Ioan Zápolya (1526-1540) (4 buc.).
- *Denari maghiari* bătuți de Matia Corvin (1458-1490), Vladislav al II-lea Jagello (1490-1516), Ludovic al II-lea Jagello (1516-1526), Ioan Zápolya (1526-1540) și Ferdinand I de Habsburg (1526-1564) (5.053 buc.).
- *Oboli maghiari* bătuți de Vladislav I (1440-1445), Vladislav al II-lea (1490-1516) și Ludovic al II-lea (1516-1526) (5 buc.).
- Un *soldo* al patriarhului de Aquileia, Lodovico II di Teck (1412-1420).

Catalogul monedelor conține informații privind emitentul, anul și locul baterii, greutatea și trimiterile la determinatoarele numismatice. În cazul monedelor care nu se regăsesc în determinatoare am redat înscrisurile circulare și mărcile monetare.

CATALOGUL MONEDELOR:

I. STATELE GERMANE (Imperiul Romano-German)

PRINCIPATUL DE SAXONIA

Johann Friedrich și Georg (1534-1539)

1.	Taler Pl. I/1	1531	Buchholz	Davenport 1979, 9722; Schnee 1982, p. 50/80; Keilitz 2002, p. 131/130 (anul 1531, nu 1534-1538).	28,85 g
----	------------------	------	----------	--	---------

ÖETTINGEN

Karl Wolfgang (1522-1549), Ludwig al XV-lea (1522-1557), Martin (1520-1549)

2.	Taler Pl. I/2	1541	-	Davenport, 1979, 9617	28,92 g
----	------------------	------	---	-----------------------	---------

ORAȘUL KAUFBEURN (BAVARIA)

3.	Taler Pl. I/3	1542	-	Davenport 1979, 9344.	28,92 g
----	------------------	------	---	-----------------------	---------

II. PATRIARHATUL DE AQUILEA

Lodovico II di Teck (1412-1420)

4.	Soldo Pl. I/8	f. an	Aquileia	-	0,40 g
----	------------------	-------	----------	---	--------

III. REGATUL UNGARIEI

Vladislav I (1440-1444)

5.	Obol Pl. I/9	1444	Buda	Huszár 1979, p. 98-99/612 (1444); Pohl 1982 tab. 81/149-1 (1444)	0,21 g
----	-----------------	------	------	--	--------

Matia Corvin (1458-1490)

6.	Groș Pl. I/4	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 109-110/692 (1468-1470); Pohl 1982 tab. 99/193-2 (1469)	2,71 g
7.	Groș Pl. I/5	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 110/695 (1471-1481); Pohl 1982 tab. 99/197-3 (1479-1485).	2,94 g
8.	Groș Pl. I/6	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 110/695 (1471-1481); Pohl 1982 tab. 99/197-5 (1479-1485).	2,71 g
9.	Denar Pl. I/10	f. an	Baia Mare	Huszár 1979, p. 111/708 (1464, nu menționează această siglă monetară); Pohl 1982 tab. 107/208-9 (1468).	0,48 g
10-13.	Denari Pl. I/11	f. an	Buda	Huszár 1979, p. 112-113/717 (1468-1481); Pohl 1982, tab. 112/216-4 (1468).	0,35 g → 0,51 g
14-16.	Denari Pl. I/12	f. an	Košice	Huszár 1979, p. 112-113/717 (1468-1481); Pohl 1982 tab. 112/216-6 (1468).	0,49 g → 0,53 g

NUMISMATICĂ

17-18.	Denari Pl. I/13	f. an	Sibiu	Huszár 1979, p. 113/717 (1468-1481); Pohl 1982, tab. 216-7 (1468).	0,43 g → 0,50 g
19.	Denar	f. an	Kremnica	Réthy 1907 235B, Huszár 1979 717 (1468-1481), Pohl 1982 216-8 (1468)	0,38 g
20-56.	Denari	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 112-113/717 (1468-1481); Pohl 1982, tab. 112/216-9 (1469).	0,32 g → 0,65 g
57.	Denar	f. an	Kremnica	Réthy 1907 235B, Huszár 1979 p. 1112-113/717 (1468-1481), Pohl 1982 tab. 112/216-8 (1468) sau 216-9 (1469).	0,51 g
58-66.	Denari Pl. I/14	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 112-113/717 (1468-1481); Pohl 1982, tab. 112/216-10 (1470).	0,38 g → 0,58 g
67-72.	Denari Pl. I/15	f. an	Kremnica	Réthy 1907 235A, Unger 1960/II 570 (1471-1481), Pohl 1972b 178 (1468-1470), Huszár 1979 718 (1471-1481), Pohl 1982 - emisiunile de Kremnica de tip 219 sunt datate între 1472-1478.	0,42 g → 0,57 g
73-110.	Denari Pl. I/16	f. an	Baia Mare	Huszár 1979, p. 112-113/717 (1468-1481); Pohl 1982, tab. 113/216-13 (1470).	0,37 g → 0,62 g
111.	Denar Pl. I/17	f. an	Baia Mare	Huszár 1979, p. 112-113/717 (1468-1481); Pohl 1982, tab. 112/216-14 (1468).	0,38 g
112-118.	Denari Pl. II/1	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 113/717 (1471-1481) – legenda avers; sigla K-V apare pentru tipul Huszár 718; Pohl 1982-.	0,46 g → 0,75 g
119-120.	Denari	f. an	Baia Mare	Huszár 1979, p. 112-113/717 (iconografie rv.) + 113/720 (legende – tipuri de scriere) (1468-1481); Pohl 1982 -.	0,41 g → 0,54 g
121.	Denar	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 112-113/717 (1468-1481)	0,52 g
122-142.	Denari Pl. II/2	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 113/718 (1471-1481); Pohl 1982, tab. 219-2 (1472-1478).	0,35 g → 0,57 g
143-151.	Denari Pl. II/3	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 112-113/718 (1471-1481); Pohl 1982, tab. 114/219-3 (1472-1478).	0,36 g → 0,56 g
152-166.	Denari Pl. II/4	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 113/718 (1471-1481); Pohl 1982, tab. Tab. 114/219-4 (1472-1478).	0,37 g → 0,73 g
167.	Denar Pl. II/5	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 113/718 (1471-1481); Pohl 1982, tab. 115/219-5 (1472-1478).	0,55 g
168-170.	Denari Pl. II/6	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 113/718; Pohl 1982, tab. Tab. 115/219-6 (1472-1478).	0,47 g → 0,58 g
171-172.	Denari	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 112-113/718 (1471-1481)	0,33 g → 0,58 g
173-223.	Denari Pl. II/7	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 113/719 (1482-1486); Pohl 1982, tab. 116/221-1 (1479-1485).	0,36 g → 0,87 g
224-244.	Denari Pl. II/8	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 113/719 (1482-1486); Pohl 1982, tab. 116/221-2 (1479-1485).	0,41 g → 0,65 g
245-251.	Denari Pl. II/9	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 113/719 (1482-1486); Pohl 1982, tab. 116/221-3 (1479-1485).	0,43 g → 0,61 g
252-433.	Denari Pl. II/10	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 113/719 (1482-1486); Pohl 1982, tab. 116/221-4 (1479-1485).	0,33 g → 0,66 g
434-440.	Denari	f. an	marca necclară	Huszár 1979, p. 113/719 (1482-1486).	0,35 g → 0,56 g
441.	Denar Pl. II/11	f. an	fără marcă monetară.	Huszár 1979, p. 113/720 (1482-1490); Pohl 1982, tab. 117/222-1.	0,56 g
442-443.	Denari Pl. II/12	f. an	Baia Mare	Huszár 1979, p. 113/720 (1482-1490); Pohl 1982, tab. 117/222-6.	0,47 g → 0,50 g
444.	Denar Pl. II/13	f. an	Baia Mare	Huszár 1979, p. 113/720 (1482-1490); Pohl 1982, tab. 117/222-7.	0,59 g
445-456.	Denari Pl. II/14	f. an	Baia Mare	Huszár 1979, p. 113/720 (1482-1490); Pohl 1982, tab. 117/222-9.	0,33 g → 0,70 g
457-460.	Denari Pl. II/15	f. an	Baia Mare	Huszár 1979, p. 113/720 (1482-1490); Pohl 1982, tab. 118/222-10 (spade).	0,42 g → 0,54 g
461.	Denar Pl. II/16	f. an	Batere dublă Revers ilizibil	Huszár 1979, p. 113/720 (1482-1490).	0,50 g
462-537.	Denari Pl. II/17	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 113/722 (1489-1490); Pohl 1982, Tab. 118/223-1 (1488).	0,40 g → 0,71 g

INTERFERENȚE. TRECUT, PREZENT, VIITOR

538-559.	Denari Pl. II/18	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 113/722 (1489-1490); Pohl 1982, Tab. 118/223-2 (1489).	0,33 g → 0,65 g
560-561.	Denari Pl. II/19	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 113/722 (1489-1490); Pohl 1982, tab. 118/223-3 (1490).	0,48 g → 0,56 g
562.	Denar Pl. II/20	f. an	Kremnica (fals?)	Huszár 1979, p. 113/722 (1489-1490); Pohl 1982, tab. 118/223-3 (1490).	0,33 g
563-568.	Denari Pl. II/21	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 113/722 (1489-1490); Pohl 1982, tab. 118/223-4 (1487).	0,45 g → 0,67 g
569-570.	Denari Pl. II/22	f. an	Viena	Huszár 1979, p. 113/724 (1468-1481); Pohl 1982, tab. 119/226 (1487-1490).	0,37 g → 0,46 g
Vladislav al II-lea (1490-1516)					
571-585.	Denari Pl. II/23	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/803 (Av. - leu), 804 (Rv. - nimb) (1490-1502); Pohl 1982, tab. 121/238-1 (1492-1493).	0,44 g → 0,60 g
586-590.	Denari Pl. II/24	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/803 (Av. - leu), 804 (Rv. - nimb) (1490-1502); Pohl 1982, tab. 121/238-2 (1495).	0,38 g → 0,68 g
5921-597.	Denari Pl. II/25	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/803 (Av. - leu), 804 (Rv. - nimb) (1490-1502); Pohl 1982, tab. 121/238-3 (1496).	0,41 g → 0,65 g
598-622.	Denari Pl. II/26	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/803 (Av. - leu), 804 (Rv. - nimb) (1490-1502); Pohl 1982, tab. 121/238-4 (1497).	0,33 g → 0,71 g
623.	Denar Pl. II/27	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/803 -av., 804- rv. (1490-1502); Pohl 1982, tab. 121/238 (1-4).	0,41 g
624.	Denar Pl. II/28	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/803 (av. - leu), 804 (rv. - nimb) (1490-1502); Pohl 1982, tab. 122/238-6.	0,64 g
625-631.	Denari Pl. II/29	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/805 (1500-1502); Pohl 1982, 243-1.	0,42 g → 0,68 g
632-6700.	Denari Pl. II/30	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/806 (1500-1502); Pohl 1982, 241-1 (1500-1502).	0,34 g → 0,68 g
701.	Denar Pl. II/31	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/806 (1500-1502); Pohl 1982, 241-1.	0,41 g
702-790	Denari Pl. II/32	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/807 (1500-1502); Pohl 1982, 242-1 (foto a-b).	0,34 g → 0,73 g
791-835.	Denari Pl. II/33	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/807(caract.: Fecioara cu Pruncul pe întregul flan, taie legenda) (1500-1502); Pohl 1982, 242-1.	0,40 g → 0,66 g
836-856.	Denari Pl. II/34	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/807 (caract.: Fecioara în medalion, cerculețe, pe rv. Lit. E = 3) (1500-1502); Pohl 1982, 242-1.	0,39 g → 0,73 g
857.	Denar Pl. II/35	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/807 (1500-1502); Pohl 1982, 242-1. Rv.:Fecioara în medalion, floare în loc de cerc/punct	0,55 g
858-859.	Denari Pl. III/1	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/807 (1500-1502); Pohl 1982, 242-2. Rv.: Fecioara cu Pruncul în medalion, elementele separatoare - cerculețe	0,50 g → 0,59 g
860.	Denar Pl. III/2	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/807 (1500-1502); Pohl 1982, 242-2. Rv.: Fecioara cu Pruncul în medalion, elementele separatoare - flori	0,48 g
861-863.	Denari Pl. III/3	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/807 (Fecioara cu Pruncul în medalion, pe rv. E = 3) (1500-1502); Pohl 1982, 242-2.	0,35 g → 0,54 g
864-884.	Denari Pl. III/4	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/809 - caract.: Fecioara cu coroană înaltă (1500-1502); Pohl 1982, 245-1(a).	0,38 g → 0,61 g

NUMISMATICĂ

885-910.	Denari Pl. III/5	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/808-809 (1500-1502); Pohl 1982, 245-1(hibrid). Aversul hibrid: vultur H808+legenda H809; Reversul: H809 (Fecioara cu coroană mare)	0,42 g → 0,75 g
911-915.	Denari Pl. III/6	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/808 (Av.- legenda) și 125/809 (Rv. - Fecioara cu coroană mare) (1500-1502); Pohl 1982, 245-1 (b) (m - mic, pe rv. N răsturnat).	0,49 g → 0,71 g
916.	Denar	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/808-809 (1500-1502); Pohl 1982, 245-1. Aversul hibrid: vultur H808+legenda H809; Reversul: H809	0,56 g
917-938.	Denari Pl. III/7	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/809 (Fecioara cu coroană mare) (1501-1502); Pohl 1982, 245-2.	0,44 g → 0,61 g
939.	Denar Pl. III/8	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/809 (1501-1502); Pohl 1982, 245-2.	0,59 g
940-976.	Denari Pl. III/9	f. an	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/808 (legende Av.: <i>m</i> ; Rv.: <i>N</i> răsturnat) și 125/809 (Rv. Fecioara cu coroană mare) (1500-1502); Pohl 1982, 245-2.	0,41 g → 0,71 g
977.	Denar Pl. III/10	1501	Kremnica	Huszár 1979, -; Pohl 1982, - . fals de epocă	0,52 g
978.	Denar Pl. III/11	1503	fără marcă.	Huszár 1979, p. 125/811; Pohl 1982, 253-1 (1503).	0,55 g
979.	Denar Pl. III/12	1503	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/811; Pohl 1982, 253-2 (1503).	0,57 g
980-994.	Denari	1503	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/811; Pohl 1982, 253-3 (1503).	0,49 g → 0,63 g
995-1096.	Denari	1505	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/811; Pohl 1982, 253-3 (1505).	0,34 g → 0,75 g
1097-1196.	Denari	1506	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/811; Pohl 1982, 253-3 (1506).	0,36 g → 0,67 g
1197-1318.	Denari	1507	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/811; Pohl 1982, 253-3 (1507).	0,38 g → 0,64 g
1319-1436.	Denari	1508	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/811; Pohl 1982, 253-3 (1508).	0,43 g → 0,63 g
1437-1526.	Denari	1508	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/811; Pohl 1982, 253-3.	0,39 g → 0,73 g
1527-1529.	Denari	1508	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 126/253-3 (?).	0,51 g → 0,58 g
1530.	Denar	1511	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 126/253-3.	0,53 g
1531-1536.	Denari	an ilizibil	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, 253-3 (an incert: 1503-1508, 1511).	0,46 g → 0,54 g
1537.	Denar	1508?	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, 253-4 (1508?).	0,31 g
1538.	Denar	1508	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 127/253-7.	0,54 g
1539.	Denar	1510	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 127/253-7 (nu figurează anul 1510).	0,52 g
1540-1541.	Denari	1508	-	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 127/253-8.	0,42 g → 0,45 g
1542-1544.	Denari	1517	Baia Mare	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 127/253-10.	0,51 g → 0,56 g
1545.	Denar	1512	Baia Mare	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 127/253-12 (an 1518).	0,46 g
1546.	Denar	1514	Baia Mare	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 127/253-13 (1514).	0,52 g
1547-1571.	Denari	1508	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 126/253-4.	0,45 g → 0,60 g
1572-1704.	Denari	1509	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 126/253-4 (1509).	0,47 g → 0,65 g

INTERFERENȚE. TRECUT, PREZENT, VIITOR

1705-1885.	Denari	1510	Kremnica	Huszár 1979, p. 125/811; Pohl 1982, 253-4 (1510).	0,34 g → 0,65 g
1886-2014.	Denari	1511	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 126/253-4 (1511).	0,46 g → 0,62 g
2015-2160	Denari	1512	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 126/253-4 (1512).	0,42 g → 0,63 g
2161-2296.	Denari	1513	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 126/253-4 (1513).	0,46 g → 0,61 g
2297-2416.	Denari	1515	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 126/253-4.	0,49 g → 0,65 g
2417-2495.	Denari	1516	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 126/253-4 (1516).	0,46 g → 0,65 g
2496-2607.	Denari	1512 (1514 ?)	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 126/253-4.	0,42 g → 0,61 g
2608-2617.	Denari	151(...)	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. -.	0,41 g → 0,65 g
2618-2620.	Denari	151	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 126/253-4 (151).	0,51 g → 0,56 g
2621.	Denar	151	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/811; Pohl 1982, tab. 126/253-4 (151).	0,45 g
2622	Obol	-	Kremnica	Huszár 1979, p. 126/814 (1490-1499); Pohl 1982, tab. 122/240-2 (nach 1498).	0,13 g
Ludovic al II-lea (1516-1526)					
2623-2716.	Denari Pl. III/13	1516	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-1 (1516).	0,47 g → 0,60 g
2717-2941.	Denari	1517	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-1 (1517).	0,42 g → 0,62 g
2942-3137.	Denari	1518	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-1 (1518).	0,38 g → 0,63 g
3138-3370.	Denari	1519	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-1 (1519).	0,40 g → 0,68 g
3371.	Denar	151(...)	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-1 (1516-1519).	0,56 g
3372-3405.	Denari	1520	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-1.	0,47 g → 0,69 g
3406-3607.	Denari	1520	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-2 (1520).	0,44 g → 0,69 g
3608-3775.	Denari	1521	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-2.	0,39 g → 0,66 g
3776-3777.	Denari	1521	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-3.	0,49 g → 0,57 g
3778-3779.	Denari	1526	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-4.	0,58 g → 0,59 g
3780.	Denar	1522	Buda	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-5.	0,47 g
3781.	Denar Pl. III/14	1515	Visegrád	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 130/255-11.	0,47 g
3782-3812.	Denari	1526	Visegrád	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 130/255-11 (1526).	0,41 g → 0,65 g
3813-3824.	Denari Pl. III/15	1526	Buda	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl tab. 131/255-16.	0,46 g → 0,65 g
3825-4041.	Denari	1526	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-18 (1526).	0,39 g → 0,73 g
4042-4047	Denari	1527	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-18 (1527).	0,45 g → 0,63 g
4048-4049.	Denari	1526/1527	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 129/255-18 (1526 sau 1527).	0,45 g → 0,52 g

NUMISMATICĂ

4050-4191.	Denari	1525	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-19 (1525).	0,40 g → 0,65 g
4192-4481.	Denari	1526	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-19 (1526).	0,36 g → 0,74 g
4482-4485.	Denari	an ilizibil	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-3 sau 19.	0,30 g → 0,55 g
4486-4514.	Denari	1525	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-20 (1525).	0,39 g → 0,66 g
4515-4774.	Denari	1526	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-20 (1526).	0,37 g → 0,81 g
4775.	Denar	1525/1526	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-20.	0,64 g
4776-4777.	Denari	1525	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-21.	0,44 g → 0,54 g
4778.	Denar	1526	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-21.	0,46 g
4779-4792.	Denari	1526	Košice	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-24 (excepția în scrierea literei C).	0,40 g → 0,73 g
4793-4801.	Denari	1526	Košice	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-24.	0,51 g → 0,61 g
4802-4804.	Denari	1527	Košice	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-24 (excepția în scrierea literei C).	0,51 g → 0,61 g
4805.	Denar	1527	Košice	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-24.	0,53 g
4806.	Denar	1526\1527	Košice	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-24 (excepția în scrierea literei C).	0,57 g
4807-4819.	Denari	1526	Baia Mare	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 131/255-25.	0,40 g → 0,72 g
4820-4823.	Denari Pl. III/16	1526	Baia Mare	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 132/255-28 .	0,43 g → 0,66 g
4824-4825.	Denari	1525	Baia Mare	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 130/255-29 (1525).	0,34 g → 0,47 g
4826-4829.	Denari	1526	Baia Mare	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 130/255-29 (1526).	0,42 g → 0,58 g
4830-4833.	Denari	1526	Visegrád	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 130/255-33.	0,44 g → 0,59 g
4834.	Denar Pl. III/17	1526	Visegrád	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl 1982, tab. 133/255-36.	0,61 g
4835-4904.	Denari	1526	Visegrád	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl tab. 131/255-38 (1526).	0,40 g → 0,84 g
4905-4943.	Denari	1527	Visegrád	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl tab. 131/255-38 (1527).	0,43 g → 0,82 g
4944.	Denar	1526 sau 1527	Visegrád	Huszár 1979, p. 130/841; Pohl tab. 131/255-38.	0,53 g
4945.	Denar	1526	Kremnica	Huszár 1979, p. 130/841?; Pohl 1982, tab. 131/255-?.	0,52 g
4946-4948.	Denari	1526	Kostajnica	Huszár 1979, p. 130/844; Pohl 1982, tab. 134/256.	0,44 g → 0,55 g
4949.	Obol	1520- 1521	Kremnica	Huszár 1979, p. 131/855; Pohl 1982, tab. 138/259-1.	0,23 g
4950-4951.	Oboli	1508- 1519	Kremnica	Huszár 1979, p. 131/855; Pohl 1982, tab. 139/259-2.	0,22 g → 0,24 g
Ioan Zápolya (1526-1540)					
4952.	Groș Pl. I/7	1527	Kremnica	Huszár 1979, p. 134/878 (1527); Pohl 1982 tab. 140/264 (1527)	3,12 g
4953-4989.	Denari Pl. III/18	1527	Kremnica	Huszár 1979, p. 135/881; Pohl 1982, tab. 142/265-14.	0,41 g → 0,68 g

INTERFERENȚE. TRECUT, PREZENT, VIITOR

4990-4993.	Denari Pl. III/19	1527	Cluj-Napoca	Huszár 1979, p. 135/881; Pohl 1982, tab. 140/265-4.	0,48 g → 0,59 g
4994-5003.	Denari Pl. III/20	1527	Kremnica	Huszár 1979, p. 135/881; Pohl 1982, tab. 140/265-3.	0,41 g → 0,68 g
5004-5005	Denari Pl. III/21	1527	Kremnica	Huszár 1979, p. 135/883; Pohl 1982, tab. 143/266-267.	0,57 g → 0,62 g
5006	Denar Pl. III/22	1527	Kremnica	Huszár 1979 -; Pohl 1982 -. Av: IOHANNES · R · VNGARI · 1527 Rv: PATRONA – VNGARIE, în câmp C (punct dedesubt) – M	0,57 g
5007	Denar Pl. III/23	1527	-	Huszár 1979, -; și Pohl 1982, -;. Av: IOHANNES · R · VNG(A?) · 1527 Rv: PATRONA – VNGARIE, în câmp S – T	0,70 g; miez de cupru, probabil argintat
5008-5009.	Denari Pl. III/24	1527	Baia Mare	Huszár 1979, p. 135/881; Pohl 1982, tab. 142/265-18.	0,31 g → 0,43 g
5033.	Denar Pl. III/25	1527	-	Huszár 1979, p. 135/881; Pohl 1982, tab. 141/265-12.	0,45 g
4957.	Denar Pl. III/26	1528	-	Huszár 1979, p. 135/881; Pohl 1982, tab. 141/265-13.	0,45 g
5012.	Denar Pl. III/27	1527	Baia Mare	Huszár 1979, p. 135/881; Pohl 1982, tab. 141/265-19.	0,54 g
5013.	Denar Pl. III/28	1527	Baia Mare	Huszár 1979, p. 135/888; Pohl 1982, tab. 144/276.	0,46 g
Ferdinand I (1527-1564)					
5014-5017.	Denari Pl. III/29	1527	Kremnica	Huszár 1979, p. 143/935.	0,49 g → 0,56 g
5018-5019.	Denari Pl. III/30	1528	fără marcă monetară	Huszár 1979, p. 143/934.	0,47 g → 0,69 g
5020-5024.	Denari Pl. III/31	1528	Košice	Huszár 1979, p. 144/943.	0,43 g → 0,56 g
5025-5043.	Denari	1528	Kremnica	Huszár 1979, p. 143/935.	0,41 g → 0,68 g
5044-5048.	Denari	1529	Kremnica	Huszár 1979, p. 143/935.	0,49 g → 0,61 g
5049.	Denar Pl. III/32	1529	-	Huszár 1979, p. 143/937. Av: FERDINAND · D · G · R · VNG · 1529 Deasupra scutului: cruce cu brațe egale între două globule Rv: PATRONA * VNGARIE, în câmp B - H	0,48 g
5050.	Denar Pl. III/33	1530	Kostajnica	Huszár 1979, p. 145/955. Av: FERDINA · D · G · R · VN · 1530 Rv: PATRON * VNGAR, în câmp N - S	0,36 g
5051.	Denar Pl. III/34	1530	-	Huszár 1979, p. 145-146/958. Av: FERDINA(ND) · D · G · R · VNG · 1530 Rv: PATRONA * VNGARIE, în câmp P - H	0,55 g
5052.	Denar Pl. III/35	1530	-	Huszár 1979, p. 146/960. Av: FERDINAND · D · G · R · VNG · 1530 Rv: PATRONA * (ancoră) * VNGARIE	0,53 g
5053-5057.	Denar	1530	Kremnica	Huszár 1979, p. 143/935.	0,46 g → 0,61 g
5058.	Denar	1531	Kremnica	Huszár 1979, p. 143/935.	0,49 g
5059-5060.	Denari	1533	Kremnica	Huszár 1979, p. 143/935.	0,51 g → 0,63 g
5061.	Denar	1535	Kremnica	Huszár 1979, p. 143/935.	0,49 g
5062-5063.	Denari	1536	Kremnica	Huszár 1979, p. 143/935.	0,45 g → 0,59 g
5064.	Denar	1537	Kremnica	Huszár 1979, p. 143/935.	0,53 g
5065.	Denar	1544	Kremnica	Huszár 1979, p. 143/935.	0,27 g (fragment)

IV. MONEDE NEIDENTIFICATE

5066. Posibil a fi un denar din perioada Vladislav I (1440-1444) – Interregnum (1445-1446); 0,48 g; 14,9x15,4 mm.

5067. Denar maghiar necurățat, pe fețele căruia se păstrează bucăți din pânza în care au fost depuse monedele în vasul ceramic.

Structura tezaurului

Tezaurul de monede găsit la Leș (jud. Bihor) are o structură identică cu tezaurele îngropate în perioada premergătoare destrămării Regatului Ungariei și constituirii Principatului Transilvaniei. Nucleul tezaurului îl formează cei 5.053 denari maghiari, la care se adaugă: 3 taleri imperiali bătuți în monetările cercurilor monetare Saxonia Superioară și Suabia (Principatul Öttingen și orașul Kaufbeuren), 4 groși maghiari bătuți de regii Matia Corvin (1458-1490) și Ioan Zápolya (1526-1540), 5 oboli maghiari din vremea domniei lui Vladislav I (1440-1445), Vladislav al II-lea (1490-1516) și Ludovic al II-lea (1516-1526), precum și un *soldo* al patriarhului de Aquileia, Lodovico II di Teck (1412-1420).

Cronologic, cea mai veche emisiune este moneda de un soldo a patriarhului de Aquileia Lodovico II di Teck⁵, iar cea mai recentă este denarul bătut de Ferdinand I în 1544. Talerul de Öttingen (1541), cel de Kaufbeuren (1542) și denarul de Kremnica din 1544 fixează momentul ascunderii tezaurului de la Leș spre mijlocul deceniului cinci, într-o perioadă de criză a numerarului mărunț ce explică cvasi-absența tezaurelor monetare transilvănene pentru aproape două decenii (cca. 1530/1540-1551)⁶.

Până la găsirea tezaurului de la Leș, orizontul de teaurizare conturat după 1467 se încheia cu tezaure ascunse pe parcursul deceniului patru⁷. În ciuda duratei lungi (1467-1530/1540), numărul tezaurelor monetare cunoscute este extrem de mic și analiza structurii numerarului aflat în circulație în spațiul transilvan s-a bazat pe informațiile oferite de nouă tezaure ce însumează cca. 3.400 de monede. Eșantionul mic nu a afectat concluziile analizei statistice, confirmate acum de descoperirea de la Leș: structura numerarului este dominată în mod categoric de denarii maghiari (peste 96%), care au alimentat constant masa monetară aflată în circulație în perioada 1467-1526.

Distribuția pe emitenți a denarilor maghiari arată că mai mult de jumătate din cei aproape 3.300 de denari identificați în tezaurele analizate în 2016 erau emisiunile regelui Matia Corvin (57%), urmați de denarii lui Vladislav al II-lea (36%) și Ludovic al II-lea (5%)⁸. Având în vedere data ascunderii tezaurului de la Leș, modificarea ponderii pe emitenți a denarilor este una firească: Matia Corvin (11,1%)⁹, Vladislav al II-lea (40,5%) și Ludovic al II-lea (46%). Procentul denarilor bătuți de Ioan Zápolya și Ferdinand I rămâne unul scăzut (cca. 1% pentru fiecare), sugerând o dereglare în aprovizionarea cu monedă mărunță, asociată cu neîncrederea populației față de moneda nouă și selectarea pentru teaurizare a denarilor bătuți de Matia Corvin, Vladislav al II-lea și Ludovic al II-lea aflați încă în circulație¹⁰. Analiza comparativă a repartizării denarilor celor trei emitenți pe monetării și ani de batere demonstrează că numerarul teaurizat este direct influențat de volumul și durata baterii monedelor aflate în circulație la acea vreme¹¹.

a) Situația denarilor bătuți de regele Matia Corvin

- Denari bătuți înainte de reforma monetară din 1467 sunt prezente excepționale: câte o emisiune de Buda din 1464 apare în tezaurele Șieu II și Iara¹², la care se adaugă emisiunea de Baia Mare din tezaurul de la Leș. Raritatea denarilor din perioada ante-reformă se explică prin extragerea lor din circulație ca urmare a reînnoirii anuale a monedelor și punerii în aplicare a noilor prevederi monetare.

- În perioada 1468-1470 au fost activate aproape toate monetările regatului (Kremnica, Baia Mare, Buda, Košice, Sibiu). Cel mai bine reprezentate sunt monetările din Kremnica și Baia Mare, cu emisiunile de Kremnica din 1468 și 1469, respectiv cele de Baia Mare din 1470, anii în care producția monetară a atins intensitatea maximă (Tab. 1). Procentul deținut în tezaurul de la Leș, comparativ cu situația din tezaurul de la Iara îngropat spre sfârșitul deceniului trei, indică accelerarea ieșirii din circulație pe parcursul deceniului următor.

- Închiderea monetărilor, cu excepția celei de la Kremnica, și încetinirea ritmului de batere în perioada 1470-1478 este oglindită de numărul denarilor în tezaure, inclusiv în cel de la Leș, unde, comparativ cu tezaurul de la Iara, se constată aceeași situație, a dispariției accelerate din circulație pe parcursul deceniului patru (Tab. 2).

⁵ Emisiunile patriarhului de Aquileia Lodovico II di Teck (soldi da 12 bagattini) sunt piese prezente frecvent, în număr mic, în tezaurele transilvănene (*vezi tezaurele* Șieu II, Cetatea Severinului, Iara, Enciu și Săldabagiu de Munte). Rămânerea lor în circulație se datorează asemănării ponderale cu moneda maghiară.

⁶ Întreruperea teaurizării monedelor are drept cauză penuria de numerar cauzată de dispariția din circulație a denarilor vechi (emisiunile lui Matia Corvin și ale celor doi regi din dinastia Jagellonilor), în contextul rivalității politice și monetare dintre Ioan Zápolya și Ferdinand I de Habsburg și a pătrunderii masive a denarilor lui Ferdinand I de Habsburg abia după ocuparea Transilvaniei de către trupele austriece (1551). Afluxul constant al denarilor maghiari în Transilvania reîncepe după această dată și, concomitent, reapare și fenomenul teaurizării. Noile loturi sunt formate exclusiv din denari maghiari și transilvăneni ce reflectă prevalența în circulație a denarilor lui Ferdinand I de Habsburg și dispariția, până spre mijlocul secolului al XVI-lea, a denarilor bătuți înainte de 1526 (Toma 2016, p. 61 și urm., p. 343-345/Appendix C).

⁷ Pap 2002a, p. 217-218; Toma 2016, p. 36/Tab. 3, p. 339-341/Appendix B.

⁸ Toma 2016, p. 39/Tab. 5.

⁹ Cu excepția denarului de Baia Mare din 1464, denarii sunt emisiuni reformate.

¹⁰ Toma 2016, p. 51-53 (cu bibliografia consultată la acea vreme).

¹¹ Analiza vizează eșantionul format din șapte din cele nouă tezaure catalogate în 2016 (Toma 2016, p. 39 și urm.), la care se adaugă tezaurul de la Săldăbagiu de Munte, jud. Bihor (Toma 2023, p. 107-125) și tezaurul de la Leș (jud. Bihor).

¹² Pohl 1982, p. 208/2 și 4.

INTERFERENȚE. TRECUT, PREZENT, VIITOR

- Intensificarea producției la Kremnica și reactivarea monetăriei de la Baia Mare, singurele în funcțiune între 1479-1485, este reflectată de frecvența și numărul mare al denarilor din această perioadă (Tab. 2 și 3).

- Denarii emiși între 1487-1490 în monetăria din Kremnica dețin ca pondere locul secund, sugerând o diminuarea a producției monetare. Chiar și după descoperirea tezaurului de la Leș, ce aduce un surplus prin numărul mai mare al denarilor băuți în 1488, ponderea le este asigurată ce cei 243 de denari datați în anul 1489 din tezaurul de la Iara (Pl. 1/Tab. 4). Cea mai slabă reprezentare rămâne pentru denarii băuți cu stema familiei Zápolya în monetăriile din Wrocław și Viena, ultimii prezenți în toate tezaurele analizate (Tab. 4).

Dacă în tezaurele transilvănene ascunse înainte de sfârșitul deceniului trei, ponderea denarilor lui Matia Corvin depășește 55% din totalul denarilor maghiari, după mai bine de un deceniu de absență a tezaurelor, descoperirea de la Leș arată prezența redusă în circulație a denarilor lui Matia Corvin spre mijlocul deceniului al cincilea: din 5.052 de denari maghiari identificați doar 562 sunt emisiuni din vremea lui Matia Corvin (11,1%).

	Buda			Košice	Sibiu	Kremnica			Baia Mare			?
	216/3	216/4	216/5	216/6	216/7	216/8	216/9	216/10	16/13	216/14	216/15	
	1470	1468	1469	1468	1468	1468	1469	1470	1470	1468	1468	
Șieu II	-	1	2	1	2	4	7	3	11	-	-	-
Sălciva	-	3	2	4	1	12	24	-	38	-	-	-
Cetatea Severinului	1			-	-	1	3	1	-	-	-	-
Făgăraș (județ)	-	1	-	-	-	1	3	1	5	-	-	-
Iara	-	7	3	6	4	15	38	-	58	1	-	-
Enciu	-	-	3	-	-	4	6	-	11	1	1	2
Săldabagi de Munte	-	-	-	3	1	1	-	-	22	-	-	1
Leș	-	4	-	3	2	-	37	9	38	1	-	2

Tab. 1. Distribuția denarilor lui Matia Corvin băuți în perioada 1468-1470 potrivit variantelor identificate de Pohl 1982.

	Kremnica	Kremnica						Kremnica				
	217	219/2	219/3	219/4	219/5	219/6	?	221/1	221/2	221/3	221/4	?
	1470-1471	1472-1478						1479-1485				
Șieu II	-	3	2	3	2	4	-	32	-	1	52	-
Sălciva	8	14	7	10	-	7	-	47	140	8	120	-
Cetatea Severinului	2	1	-	1	1	1	-	6	5	-	12	-
Făgăraș (județ)	-	1	1	5	1	1	-	11	5	4	20	4
Iara	23	22	13	27	2	12	2	61	50	7	173	22
Enciu	5	7	-	2	1	1	-	12	8	-	37	-
Leș	-	21	9	15	1	3	-	51	21	7	182	7

Tab. 2. Distribuția denarilor lui Matia Corvin băuți în perioadele 1470-1478 și 1479-1485 potrivit variantelor identificate de Pohl 1982.

	Kremnica		Baia Mare					?
	222/2 1485	222/5 ?	222/6	222/7	222/8	222/9	222/10 1479-1485	
Șieu II	-	-	2	-	2	2	2	-
Sălciva	-	-	3	-	-	3	-	-
Cetatea Severinului	1	1	2	-	-	5	-	-
Făgăraș (județ)	1	-	-	-	-	-	-	2
Iara	-	-	4	-	-	8	4	2
Enciu	-	-	2	-	-	2	2	-
Leș	1	-	2	1	-	12	4	1

Tab. 3. Distribuția denarilor lui Matia Corvin băuți în perioada 1479-1485 potrivit variantelor identificate de Pohl 1982.

	Kremnica					Wrocław	Viena
	223/1	223/2	223/3	223/4	Incerte	224	226
	1488	1489	1490	1487		1474-1481	1487-1490
Șieu II	1	30	1	2	67	1	1
Sălciva	-	-	-	3	-	-	3
Cetatea Severinului	27	-	2	1	-	1	3
Făgăraș (județ)	-	40	1	-	-	-	4
Iara	-	243	-	5	4	1?	6
Enciu	35	6	-	2	1	-	2
	76	22	3	6	-	-	2

Tab. 4. Distribuția denarilor lui Matia Corvin băuți în perioada 1487-1490 potrivit variantelor identificate de Pohl 1982.

NUMISMATICĂ

b) Situația denarilor băuți de rege Vladislav al II-lea Jagello

În tezaurele transilvănene atribuite grupei cronologice 1467-1540, denarii lui Vladislav al II-lea dețin o pondere de 36% din totalul denarilor maghiari (3.294 monede)^{13F}. În tezaurul de la Leș au fost identificați 5.052 de denari maghiari, ponderea denarilor lui Vladislav al II-lea fiind de 40,5% (2.051 monede). Politica monetară dusă de Vladislav al II-lea împarte aceste emisiuni, cu și fără milesim, în trei categorii distincte^{14F}:

- Denarii fără milesim băuți la Kremnica între 1490-1499 dețin ponderea cea mai mică^{15F}. Preponderența emisiunilor din anul 1497 evidențiază relația directă cu volumul producției monetare (Tab. 5).

	Kremnica						
	237 1490-1491	238/1 1492-1493	238/2 1495	238/3 1496	238/4 1497	238/6 1499	?
Șieu II	-	9	-	6	-	-	-
Sălciva	-	8	2	5	9	3	-
Cetatea Severinului	3	-	2	-	7	-	-
Făgăraș (județ)	1	1	-	5	5	-	-
Iara	-	12	4	16	37	2	-
Enciu	1	1	1	4	8	-	-
Leș	-	15	5	7	25	1	1

Tab. 5. Distribuția denarilor lui Vladislav al II-lea băuți în perioada 1490-1499 potrivit variantelor identificate de Pohl 1982.

- Denarii fără milesim din perioada 1500-1502 sunt emisiuni de Kremnica. Ponderea lor indică o batere intensă, cu diverse formule ale înscrisurilor monetare și numeroase variante iconografice (Tab. 6).

	Kremnica								
	241/1	241/2	242/1	242/2	243/1	243/2	245/1	245/2	?
	1500-1502		1500-1502		1500-1502		1501-1502		
Șieu II	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sălciva	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Cetatea Severinului	7	-	5	-	6	2	7	-	-
Făgăraș (județ)	11	1	13	4	-	-	1	-	-
Iara	47	-	16	20	2	-	3	6	-
Enciu	7	-	-	-	-	-	17	-	-
Leș	70	-	156	6	7	-	52	60	2

Tab. 6. Distribuția denarilor lui Vladislav al II-lea băuți în perioada 1500-1502 potrivit variantelor identificate de Pohl 1982.

- Denari cu milesim băuți între 1503-1516 la Kremnica și, rar, la Baia Mare dețin o pondere covârșitoare (Tab. 7a-c)¹⁶. Fără informații asupra denarilor din tezaurul de la Iara, observațiile asupra distribuirii pe ani de batere nu sunt concludente, dar tezaurul de la Leș lasă să se întrevadă volumul baterii și ponderea lor în circulație.

	Kremnica											?
	253/1	253/2		253/3								
	1503	1503	1504	1503	1504	1505	1506	1507	1508	1509	1511	
Cetatea Severinului	-	-	1	-	-	6	3	2	6	-	-	-
Făgăraș (județ)	-	-	-	-	4	3	5	5	4	-	-	-
Iara	-	2	-	4	213							-
Enciu	-	-	-	1	4	3	9	4	8	-	-	-
Leș	1	1	-	15	-	102	100	122	118	93	1	6

Tab. 7a. Distribuția denarilor lui Vladislav al II-lea băuți în perioada 1503-1508 potrivit variantelor identificate de Pohl 1982.

¹³ Toma 2016, p. 39/Tab. 4-5, p. 49.

¹⁴ Lakos 1960.

¹⁵ Toma 2016, p. 45/Tab. 7a, p. 49/Tab. 3.

¹⁶ Toma 2016, p. 45/Tab. 7b, p. 49/Tab. 3.

INTERFERENȚE. TRECUT, PREZENT, VIITOR

	Kremnica										Kremnica	
	253/4										253/7	
	1508	1509	1510	1511	1512	1513	1514 (1512 ²)	1515	1516	?	1508	1510
Cetatea Severinului	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Făgăraș (județ)	2	4	5	6	7	3	4	3	3	-	-	-
Iara	275											
Enciu	-	3	6	5	1	4	-	5	3	-	-	-
Leș	26	133	181	129	146	136	112	120	79	14	1	1

Tab. 7b. Distribuția denarilor lui Vladislav al II-lea bătuți în perioada 1508-1516 potrivit variantelor identificate de Pohl 1982.

	Monetărie neidentificată	Baia Mare	Baia Mare	Baia Mare
	253/8	253/10	253/12	253/13
	1508	1517	1518	1514
Cetatea Severinului	-	-	-	-
Făgăraș (județ)	-	-	-	-
Iara				
Enciu	-	-	-	-
Leș	2	3	1	1

Tab. 7c. Distribuția denarilor lui Vladislav al II-lea bătuți în perioada 1508-1516 potrivit variantelor identificate de Pohl 1982.

c) *Situația denarilor bătuți de regele Ludovic al II-lea Jagello*

Denarii regelui Ludovic al II-lea sunt exclusiv emisiuni din categoria *antiqua moneta*, denarii devalorizați bătuți între 1521 și 1525 lipsesc din tezaure. În cazul tezaurelor analizate în 2016, denarii bătuți în monetăria din Kremnica între anii 1516 și 1521 dețin un procent de peste 70% din cuantumul monedelor acestui emitent; restul sunt emisiuni din anii 1525-1527 bătute în monetăriile din Kremnica, Košice, Visegrád și Baia Mare, dar procentele sunt irelevante dacă avem în vedere atât numărul și dimensiunea tezaurelor, cât și data ascunderii lor¹⁷.

Semnificativ poate fi tezaurul de la Leș, unde, din cei 5.052 de denari maghiari identificați, 2.326 sunt denari din vremea domniei lui Ludovic al II-lea (cca. 46%). Distribuția emisiunilor pe monetării și ani de batere împarte emisiunile în părți aproape egale. Cu excepția unui exemplar bătut în monetăria din Visegrád, aproape jumătate sunt emisiuni de Kremnica din anii 1516-1522, iar restul (50,2%) sunt emisiuni din anii 1525-1527 ale aceleiași monetării. Emisiunilor de Kremnica li se adaugă (în număr mic) denari bătuți în monetăriile din Visegrád, Košice, Baia Mare, Buda și, în mod excepțional, trei denari ai atelierului din Kostajnica (Croatia) (Tab. 8a-b).

	Kremnica					Visegrád	Buda	Kremnica	
	255/1	255/2	255/3	255/4	255/5	255/11	255/16	255/18	255/19
Făgăraș (jud.)	1516-1, 1517-5, 1518-1, 1519-3	-	-		-	-	-	-	-
Iara	1516/20-65	1519/21-25	-	-	1526-2	1526-2	-	1526-2	1525/26-4
Enciu	1516-1, 1517-3, 1518-9, 1519-7	1520-4, 1521-4	-	-	-	1526-2	-	1526-6	1525-4, 1526-2
Marghita II	1517-1	1521-1	-	-	-	-	-	-	-
Leș	1516-94, 1517-225, 1518-196, 1519-233, 1520-34, incerte -1	1520-202, 1521-168,	1521-2	1526-2	1522-1	1515-1; 1526-31	1526-12	1526-217, 1527-6, incerte-2	1525-142, 1526-290, incerte-4

Tab. 8a. Distribuția denarilor lui Ludovic al II-lea bătuți în perioada 1515/1516-1527 potrivit variantelor identificate de Pohl 1982.

¹⁷ Toma 2017, p. 36/Tab. 3, p. 39/Tab. 4-5.

NUMISMATICĂ

	Kremnica		Košice	Baia Mare			Visegrád			Kremnica	?	Kostajnica
	255/20	255/21	255/24	255/25	255/28	255/29	255-33	255/34	255/36	255/38		256
Făgăraș (jud.)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Iara	1525/26-3	-	1526-3	1526-1	-	-	-	-	-	1527-1	-	-
Enciu	1525-2, 1526-8	-	1526-2	-	-	-	-	1526-1	-	1527-3	1526-1	-
Marghita II	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Leș	1525-29, 1526-260, incerte-1	1525-2, 1526-1	1526-23, 1527-4, incerte-1	1526-13	1526-4	1525-2, 1526-4	1526-4	-	1526-1	1526-70, 1527-39, Incerte-1	1526-1	1526-3

Tab. 8b. Distribuția denarilor lui Ludovic al II-lea bătută în perioada 1515/1516-1527 potrivit variantelor identificate de Pohl 1982.

d) Situația denarilor bătute de regii Ioan Zápolya și Ferdinand I de Habsburg

Nucleul tezaurelor transilvănene și, implicit al masei monetare aflate în circulație, îl formează denarii maghiari bătute între anii 1467 și 1526, la care se adaugă câteva dintre emisiunile regilor Ioan Zápolya și Ferdinand I de Habsburg. Spre deosebire de tezaurele de la Iara, Enciu și Marghita, în concordanță cu dimensiunea lotului, numărul monedelor celor doi regi rivali se ridică în tezaurul de la Leș la câteva zeci de exemplare, cele mai multe, prezențe inedite, nesemnate în tezaurele menționate (Tab. 9-10)¹⁸.

	Cluj	Kremnica				Baia Mare		?	?	Baia Mare
	265/4	265/3	265/14	266/267	inedit	265/18	265/19	265/12	265/13	276
Iara	1527-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Enciu	1527-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Leș	1527-4	1527-10	1527-37	1527-2	1527-2	1527-2	1528-1	1527-1	1528-1	1531-1

Tab. 9. Distribuția denarilor lui Ioan Zápolya potrivit variantelor identificate de Pohl 1982.

	Kremnica		Košice	?	Cluj	Kostajnica	?	
	935	934	943	937	940 sau 941	955	958	960
Iara	-	-	-	-	1528-1	-	-	-
Enciu	1528-1	-	-	-	-	-	-	-
Marghita II	1527-1, 1529-1, 1532-1	-	-	-	-	-	-	-
Leș	1527-4, 1528-19, 1529-5, 1530-5, 1531-1, 1533-2, 1535-1, 1536-2, 1537-1, 1544-1	1528-2	1528-5	1529-1	-	1530-1	1530-1	1530-1

Tab. 10. Distribuția denarilor lui Ferdinand I de Habsburg potrivit variantelor identificate de Huszár 1979.

Concluzii finale

În analiza preliminară a tezaurului de la Leș, reaminteam că orizontul tezaurelor formate din denari maghiari emiși între anii 1467 și 1526, cărora li se adaugă (în număr mic) denari bătute de Ioan Zápolya și Ferdinand I de Habsburg, se încheie cu descoperiri datate înainte de anul 1540, ultimele fiind tezaurele de la Iara (jud. Cluj) și Enciu (jud. Bistrița-Năsăud), închise cu monede bătute în 1528. Înainte de a avea o identificare individuală a monedelor, am atribuit tezaurul de la Leș acestei grupe de tezaure și am propus *extinderea limitei acestui orizont de teaurizare până spre anul 1551*, când, odată cu instaurarea temporară a administrației habsburgice, începea pătrunderea masivă a denarilor lui Ferdinand I de Habsburg în circulația monetară transilvăneană și, implicit, schimbarea structurii numerarului teaurizat¹⁹.

Observațiile preliminare rămân valabile, iar distribuția pe emitenți a denarilor maghiari confirmă fenomenele discutate deja în istoriografia de specialitate, *i.e.* structura numerarului aflat în circulație spre mijlocul secolului al XVI-lea, reacția populației la pătrunderea simultană a emisiunilor regilor rivali Ioan Zápolya și Ferdinand I de Habsburg și scoaterea accelerată din circulație a monedei vechi, adică a denarilor bătute de Matia Corvin, Vladislav al II-lea și Ludovic al II-lea.

¹⁸ Toma 2023, p. 366-367.

¹⁹ În comparație cu perioada precedentă, numerarul teaurizat între anii 1551-1578 este format în proporție covârșitoare din denari maghiari (cca. 99%), la care se adaugă, inconstant și în număr mic, denari transilvăneni bătute de Ioan Sigismund Zápolya. În privința atribuirii denarilor maghiari, în tezaurele îngropate după 1551 apar modificări semnificative: moneda veche bătută înainte de 1526 apare în procente nesemnificative, prevalând denarii lui Ferdinand I de Habsburg (Toma 2016, p. 61-69).

Cel mai important aspect rămâne prezența talerilor. Cercetările anterioare au arătat că cel mai timpuriu tezaur transilvănean ce conține taleri ar fi descoperirea de la Oroiu (jud. Mureș)²⁰, însă, pe baza baza unor dovezi indirecte, s-a acceptat ideea că talerii din spațiul austro-german au pătruns în Transilvania încă de la mijlocul secolului al XVI-lea²¹. După cum anunțam în abordarea preliminară, când data de închidere era dată de talerii Principatului Öttingen (1541) și orașului Kaufbeuren (1542), denarul din 1544 nefiind încă curățat și identificat, *tezaurul de la Leș atestă numismatic pătrunderea în Transilvania a talerilor imperiali, urmași îndeaproape de cei din statele germane*²², încă din deceniul premergător mijlocului secolului al XVI-lea.

Bibliografia consultată:

- Chirilă E., Pinteș V., Tezaurul de la Enciu (r. Bistrița), sec. XV-XVI, în *Apulum*, 6, 1967, 323-335.
- Davenport J. S., *German Talers, 1500-1600*, Frankfurt Am Main, 1979. (<https://ikmk.smb.museum/object?lang=en&id=18247195>, ultima accesare 04.04.2025).
- Gyöngyösy M., Szapolyai János pénzverése, în *Századok*, 149, 4, 2015, 959-973.
- Jeszszky G., II Lajos denárai, în *Numizmatikai Közlöny*, 26-27 (1927-1928), 1931, 127-143.
- Huszár L., *Mátyás pénzei. Mátyás király emlékkönyv születésének ötszázéves fordulójára. I. Kötet*, Budapest e.n., 1940, 549-574.
- Huszár L., János király denárai, în *Numizmatikai Közlöny*, 51-52 (1951-1952), 1952, 38-47.
- Huszár L., *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, Budapest-München, 1979.
- Huszár L., *Habsburg-Házi Királykor Pénzei, 1527-1657*, Budapest, 1975.
- Kenyeres D., Szapolyai János és I. Ferdinánd denárainak gyakorisága a tápéi lelet alapján, în *Az érem*, 52, 1, 1996, 1-8.
- Keilitz C., *Die sächsischen Münzen. Typenkatalog unter Einbeziehung der Goldgulden und Schreckenberger ab Beginn der Prägungen*, Regensburg, 2002.
- Murgescu B., *Circulația monetară în Țările Române în secolul al XVI-lea*, București, 1996.
- Pap Fr., Milea Z., Feneșan V., Tezaurul monetar din secolele XV-XVI de la Iara (jud. Cluj), în *Studii și Cercetări de Numismatică*, 5, 1971, 179-192.
- Pap Fr., Pénzforgalom és kereskedelem Erdélyben (15.-18. század), în *Numizmatikai Közlöny*, 1992, 92-93 (1991-1992), 115-126.
- Pap Fr., *Repertoriul numismatic al Transilvaniei și Banatului secolelor 11-20. Despre circulația monetară în Transilvania și Banat, secolele 11-20*, Cluj-Napoca, 2002.
- Pap Fr., Circulația monetară în Transilvania în perioada 1526-1571, în *Acta Musei Napocensis*, 1992, 24-25 (1987-1988), 623-629.
- Pap Fr., Circulația monetară în Transilvania și Banat (secolele XIV-XV), în *Buletinul Societății Numismatice Române*, 92-97 (1998-2003), 146-151, 2003, 211-214.
- Pohl A., *Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters 1300-1540*, Graz-Budapest, 1982.
- Resch A., *Siebenbürgische Münzen und Medaillen von 1538 bis zur Gegenwart*, Sibiu, 1901.
- Schnee G., *Sächsische Taler 1500-1800 und Abschlüge von Talerstemplen in Gold und Silber (Dukaten, Mehrfach-Taler, Halbtaler)*, Frankfurt am Main, 1982.
- Székely György V., Hunyadi Mátyás madonnás denárai a pénzforgalomban, în *A Magyar Numizmatikai Társulat Évkönyve* (1981-1982), 1991, 177-190.
- Tătaru C., Munteanu Cl., Un tezaur monetar medieval descoperit în Banat, în *Cercetări numismatice*, 26, 2020, 109-119.
- Toma C., *Tezaure monetare și tezaurizare în Transilvania secolelor XV/XVI-XVII*, Oradea, 2016.
- Toma C., Un tezaur monetar din vremea regelui Matia Corvin (11458-1490) descoperit la Săldăbagiu de Munte (jud. Bihor), în *Crisia*, 53, 2023, 107-125.
- Toma C., Notă asupra tezaurului de monede medievale găsit la Leș (com. Nojorid, jud. Bihor). Cercetarea arheologică și date numismatice preliminare, în *Interferențe. Trecut, Prezent, Viitor. Lucrările Sesiunii Internaționale de Comunicări Științifice a Muzeului Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal 12-13 octombrie 2023*, Crisia, vol. LIII, supliment nr.1, 2023, Oradea, 2023, 362-381.
- Unger E., *Magyar Éremhatározó. II füzet (1307-1540)*, Budapest, 1960.
- Velter, C. Știrbu A.-M., Circulația în Țările Române a monedelor de argint cu valoare ridicată emise de statele, orașele și forurile ecleziastice germane, în perioada secolelor XVI-XVII, în *Cercetări Numismatice*, 8, 2002, 273-308.

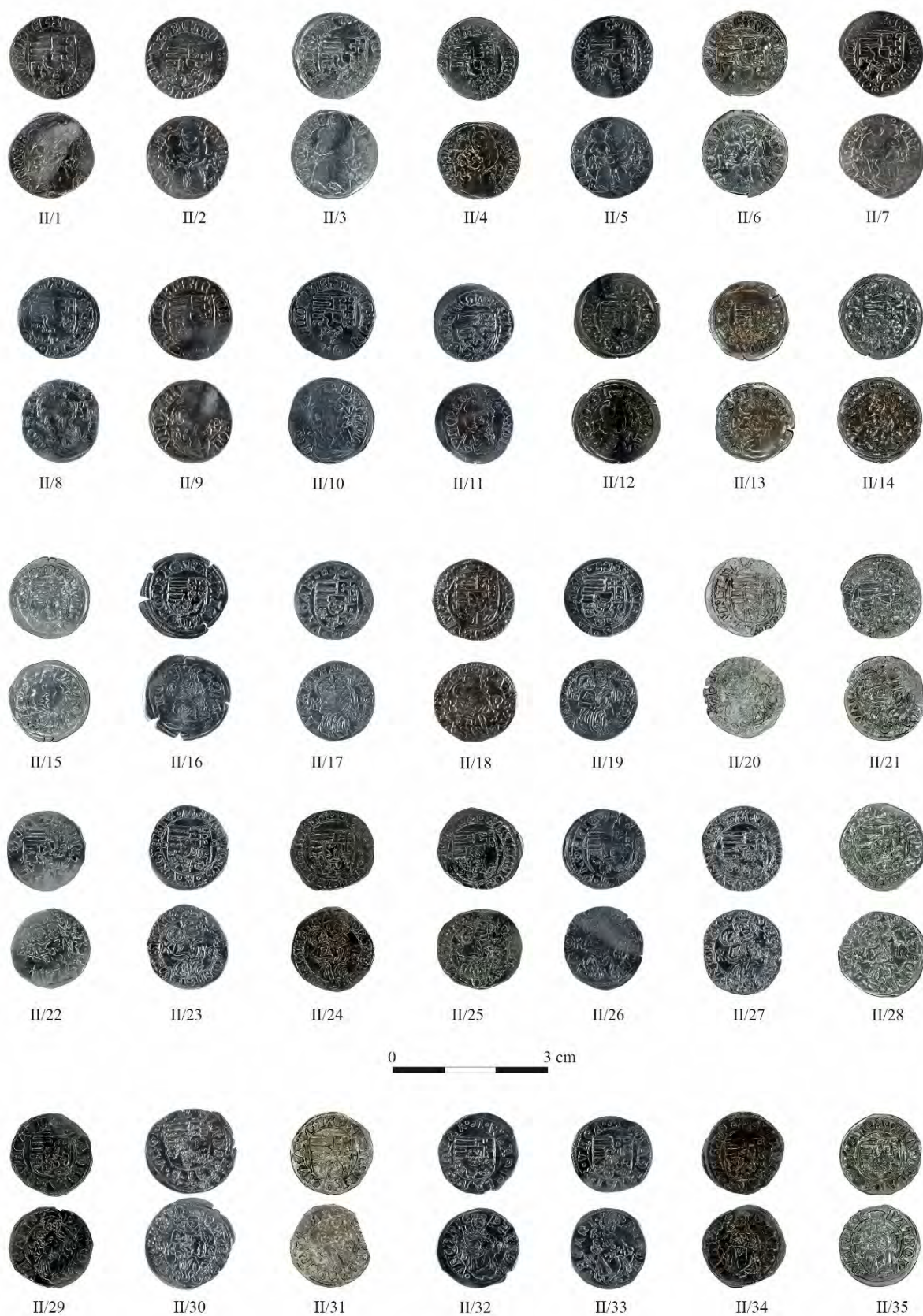
²⁰ Pap 2002, p. 120 (termenul *post quem* 1565). Loturile luate în calcul de Ana-Maria Velter și Constanța Știrbu atestă prezența talerilor în tezaurele transilvănene abia în ultimul deceniu al secolului al XVI-lea (Velter, Știrbu 2002, p. 284).

²¹ Murgescu 1996, p. 138, 168; Velter, Știrbu 2002, p. 274-275.

²² Velter Știrbu 2002, p. 274-275.

Pl. I. Monede din tezaurul de la Leș (com. Nojorid, jud. Bihor):
taleri imperiali (1-3); soldo de Aquileia (8); groși (4-7), obol (9) și denari maghiari (10-17).

Pl. II. Monede din tezaurul de la Leș (com. Nojorid, jud. Bihor): denari maghiari bătuți de Matia Corvin (1-22) și Vladislav al II-lea (23-35).

Pl. III. Monede din tezaurul de la Leș (com. Nojorid, jud. Bihor): denari maghiari bătuți de Vladislav al II-lea (1-12), Ludovic al II-lea (13-17), Ioan Zápolya (18-28) și Ferdinand de Habsburg (29-35).